

Česká republika je podle současných statistik 34. nejbohatší zemí na světě. To vůbec není špatný výsledek. Z hlediska životní úrovně, sociální péče atd. sice máme stále co dohánět, ale ve srovnání se zeměmi, které jsou někde na konci žebříčku si rozhodně nežijeme špatně. Škoda jen, říkám si, že nejsou známy statistiky měření občanské odpovědnosti, mezilidské úcty a lásky, duchovní vyzrálosti a moudrosti. Na jaké příčce bychom asi byli, kdyby se měřila bohatost nikoliv materiální, ale duchovní?

Dostal jsem se nedávno do zajímavé situace. Na stavbě mého domku jsme museli likvidovat značný počet dřevotřísky z bývalé kuchyňské linky. Chtěl jsem vše odvézt na skládku komunálního odpadu. Ale řemeslníci, kteří na stavbě pracovali, řekli že doma takové věci běžně pálí, že to je škoda nevyužít dřevotřísku jako topiva. “Ale co ftaláty, které jsou v dřevotříске obsaženy?” ptal jsem se. Uvědomil jsem si, že s tématem občanské odpovědnosti bych zde nepochodil.

Setkal jsem se také mezi lidmi na venkově s názory, že při nadcházejících volbách hlavně nevolit Stranu zelených, protože ti by zavedli velmi přísné předpisy namířené proti životu na vsi. Že prý by zavedli monitorování komínů, kontrolu spalování odpadu, daň z komínu a podobné nežádoucí věci.

V obou dvou případech jsem cítil něco nepříjemného: tady stojím já, a moje práva, nároky, potřeby a požadavky jsou to hlavní. A musím říct, že jak jsem tak o tom přemýšlel, uvědomil jsem si, že kolem sebe vnímám na různých místech a v různých formách jakousi “do sebe zahleděnost”. Když se dívám na zprávy, dýchá to na mne. I v osobním životě se s tím setkávám. Je to jakási neochota nebo neschopnost lidí vnímat věci v souvislostech.

Nechci vás teď unavovat dalšími analýzami a spekulacemi nad těmito problémy – nakonec sami jistě máte v tomto směru spoustu vlastních zkušeností a mohli byste uvést další příklady. Tyto příklady poukazují na jednu z nejtěžších chorob dnešní doby. Ačkoliv ona to není choroba jen dneška, nýbrž i dob minulých. Lidstvo se s ní potýká od počátku svého bytí. Ta choroba – to je sobectví. Sobectví je nebezpečnou chorobou lidstva, každého společenství a každého člověka. Sobectví vytváří bariéry, staví zdi a klade překážky. Přináší osamělost, nespokojenost, neštěstí, beznaději a zmar. A to všem, kterých se svými projevy dotkne, i širokému okolí. Na osobní úrovni ničí mezilidské vztahy, na společenské úrovni ničí životní prostředí, a v úrovni globální může zničit i náš svět.

Zní to možná banálně a příliš jednoduše. Jistě, sobectví je obecný název. Slovník jej definuje jako “starost jen o vlastní prospěch”. Ač je to prosté a obecné, přece má sobectví různé projevy a i různé kořeny. Není sobectví jako sobectví. Jednou takovou formou sobectví je “narcismus”. Hovoří o něm výstižně Erich Fromm, přečtu vám teď část jeho úvah:

“Narcismus je orientace, v níž veškerý zájem a vášně jsou zaměřeny na vlastní osobu: na vlastní tělo, mysl, city, zájmy atd. Vskutku by se dalo říci, že narcistická osoba je jako Narcis zamilovaná do sebe sama, lze-li zaslepenost nazvat láskou. Pro narcistickou osobu je plně reálná jen ona a to, co se jí týká; to, co je mimo ni, co se dotýká jiných, je reálné jen v povrchním smyslu vnímání; je to reálné pro její smysly a intelekt. Není to však reálné v hlubším smyslu pro naše cítění či porozumění. Fakticky si narcista uvědomuje to, co je mimo něj, jen pokud ho to [ovlivňuje]. Nemá tedy žádnou lásku, žádný soucit, žádný racionální, objektivní úsudek. Vystavěl kolem sebe neviditelnou stěnu. On je všechno, svět není nic. Nebo spíše: on je svět.

Extrémními příklady téměř naprostého narcismu jsou novorozenec a pomatený člověk; oba nejsou schopni vztahovat se ke světu. . . . [n]ormální dospělý člověk také může být narcistický, ačkoliv ne natolik, jak tomu bývá ve zmíněných extrémech. Svůj narcismus projevuje často zcela otevřeně, přestože si neuvědomuje, že je narcistický. Myslí, mluví a jedná jen s ohledem na sebe, přičemž o svět mimo sebe žádný skutečný zájem neprojevuje. Naopak “velký” člověk se shledává tak zajímavým, že je jen logické, když nás chce potěšit manifestací své velikosti. Jestliže je inteligentní, vtipný, okouzlující, mocný, bohatý nebo slavný, pak průměrný člověk proti jeho narcistickému exhibicionismu nic nenamítá. Mnozí lidé se však snaží zastírat svůj narcismus tím, že jsou obzvláště skromní a pokorní, nebo v subtilnější formě tím, že se zajímají o náboženské, okultní či politické záležitosti tak, že se to podle všeho zdá přesahovat jejich jejich privátní zájem.

Narcismus se může skrývat za tolika přetvářkami, až se dá tvrdit, že je velmi těžké odhalit všechny jeho psychické kvality a to ještě za cenu tvrdé práce a ostražitosti. Jestliže je však člověk neodhalí a značnou měrou nezredukuje, je další cesta k sebe-dovršení blokována.” (*Umění být*, 103-104)

Další formou sobectví je egoismus. Egoista nemusí být vůbec narcistou, nemusí být “zamilován do sebe sama”. Rozlišuje mezi realitou a jeho subjektivní zkušeností. Jenomže nedokáže mít aktivní oboustranný vztah s druhými – jen s těmi, kteří zapadají do rámce jeho potřeb, které může použít a využít. Sdílení se, soucítění, solidarita, nezištnost a láska, ty jsou pro něj nemožné, aby je prožíval. Egoista je může samozřejmě předstírat, pokud vyhovují jeho cílům; a předstírat je může i sám před sebou – a pak může být sám sebou dojatý, jak skvělý je.

Každý člověk se jako sobec narodil, je to rámeček bytí dítěte, které je sebestředné, protože je naprosto závislé na rodičích a na okolí; bez nich nemůže přežít. Jak dítě dospívá, roste i jeho potenciál překročit hranice sebe sama a vztáhnout se k druhým, překročit hranice svého já a rozšířit své osobní já na já společné – tzn. na my, jehož já je nedílnou a integrální částí.

Řeklo by se, že to je samozřejmá věc. Jenomže není tomu tak ani náhodou. Rozhlédněte se jen kolem sebe a jistě spatříte mnoho příkladů podobným těm, o kterých jsem mluvil před chvílí, jistě si vzpomenete na mnoho příkladů situací a chování lidí, jejichž pozice je: “Tady stojím já, a moje práva, nároky, potřeby a požadavky jsou to hlavní.”

O příklady mezilidského odcizení v našem světě věru není nouze: je snadné se cítit sám v paneláku a na sídlišti plném lidí, je snadné cítit se osamělý na ulici plné lidí. Ten sídlištní panelák je nakonec velmi dobrý příklad. Kolik takových paneláků jsem už viděl, kde uvnitř bytů je vše dokonale čisté a nablýskané. Zato domovní chodba je špinavá, neumytá, barva oprýskaná, dveře padající z pantů... Obyvatelé domu vidí jen sebe a své obydlí. Nechápu, že v domě nejsou výhradními obyvateli, nýbrž že jsou *spolubydlícími!* Jsou sobečtí možná i proto, že jejich životní prostředí je k tomu vede.

Chorobou lidstva je to, že bere svět jako takový sídlištní panelák. I to je projev našeho sobectví, naší sebestřednosti. My chápeme svět jako soukromé divadlo: jeviště je plné rekvizit, které si volíme dle nálady a potřeby. Ty rekvizity, to je příroda: ptáci, zvěř, lesy, moře, hory, romantický svit měsíce a západ slunce. Jakoby svět tu byl k našim službám. My si tu pokácíme les, onde vytvoříme přehradu, tam zas uložíme jaderný odpad. A nechápeme, že ve skutečnosti jsme tu pouhými spolubydlícími. Nechápu, že hory, lesy, moře, ptáci, zvěř nejsou našimi služebníky, nýbrž našimi spolubydlícími. Náš svět není panelák!

Proč je tak těžké pro člověka pochopit, že jeden každý tvor na světě, ba i

každá forma bytí, jak to říká Albert Schweitzer, “touží po dobrém údělu, snáší bolest a má hrůzu ze záhuby”? Proč je tak těžké pro člověka pochopit, že veškeré formy života jsou posvátné? A my je můžeme použít, nikoliv však zneužít! My můžeme použít vše, co potřebujeme, ale neměli bychom žít na úkor druhých. My si můžeme své obydlí vyzdobit jak chceme, ale měli bychom mít na paměti, že pokud budeme lhostejní k celku, tak jako jsme lhostejní ke svému sídlištnímu paneláku, pak ten nám jednou spadne na hlavu.

Každý člověk se jako sobec narodil; nemohl by přežít bez naprosté podpory druhých. Ale je to úkol a účel jeho vývoje, aby se osamostatnil a naopak mohl podporovat druhé. Tím vývojem procházíme my všichni, všechno co existuje v tomto světě a v tomto vesmíru. Každý z nás má různé možnosti vývoje, nabízí se nám různé cesty jak růst, vzdělávat se, prohlédat a překonávat své sobectví. A máme i možnost přispět k vývoji druhých, pokud se nám podaří najít vhodný způsob.

Osobně považuji chápání jednoty, souvztažnosti všeho bytí – ale nikoliv jen chápání, nýbrž zažívání, cítění toho – považuji to za vrchol duchovního úsilí, duchovní cesty a praxe. Projevem takového stavu je překonání narcismu a egoismu. A to v důsledku znamená, že chápu sebe sama vůbec ne jako výhradní, výsostnou bytost, nýbrž že se vnímám jako spolubydlící se všemi kolem mně, a ti mají tytéž nároky na život, na slunce a na štěstí jako já.

V tomto našem společenství hovoříme o duchovních otázkách. Snažíme se tak sebe vzdělávat, inspirovat se a povzbuzovat se navzájem na duchovní cestě. Je to velmi důležitý proces, protože vzdělání je jedním z mocných klíčů k odemknutí sobectví.

Vrcholem takového procesu je žité a praktikované vnímání toho, že ty a já jedno jsme. Nejen já a ti, kdo se mnou souhlasí a koho mám rád. Ale vpravdě i ti, kteří se ke mně chovají nevstřícně, kdo mi nejsou sympatičtí. A i ti, které vůbec osobně neznám. Že zkrátka všichni ti, kdo tak jako já v tomto světě žijí a jednou žít budou jsou moji spolubydlící.

Můžeme být jako stát na 34. příčce žebříčku nejbohatších zemí. Můžeme být velmi movití a bohatí, můžeme mít svá obydlí vybavena nejružnějším luxusem. Ale každému jen trochu duchovně uvažujícímu člověku je jasné, že mnohem cennější je bohatství duchovní. Kdo cítí uvnitř sebe harmonii jednoty a sounáležitosti s druhými, a kdo této harmonii dokáže i nějak přispívat, ten je však nejbohatší. Nechť se nám daří rozvíjet ve svých srdcích toto bohatství vědomí, že ty a já jedno jsme.